

gospodarske, obertnijske in národske.

Izhajajo vsako sredo in saboto. Veljajo za celo leto po pošti 4 fl., sicer 3 fl.; za pol leta 2 fl. po pošti, sicer 1 fl. 30 kr.

V Ljubljani v saboto 18. julija 1857.

Kmet mora podučen biti.

Govor gosp. Fr. Eimuta, knez-Švarcenbergovega gospodarskega svetovavca, v velikem zboru na Dunaji 16. maja.

Srečno kmetijstvo je sreča dežele in ljudstva. Poglejmo okoli sebe! Vidili bomo, kako kupčija in obertnija čedalje bolj napreduje; koliko novega se vsako leto po svetu iznajde; blago to in uno je čedalje lepše, pa vendar čedalje bolji kup! Kako bi to móglo biti, ako bi se ne rabila sedaj marsiktera stvar za to in uno, od ktere se še našim prednikom sanjalo ni, da bi bila za kaj.

Poglejmo pa na naše kmetijstvo, posebno na kmetije naših kmetov! Koliko jih je, da so, kakor bi lahko bile in bi mógle biti, da bi gospodarju nêse več dobička! Celó malo. Na enega umnega gospodarja se jih našteje lahko 100, ki niso nič bolji kot hlapci. Poljodelstvo in živinoreja je še na nizki stopnji; kmetuje se le z roko, z glavo malo.

Ozrimo se v take dežele, kjer so kmetje bolj podučeni, omikani, in vidili bomo, kako tam kmetija cvetê, kako kmetje dobro stojê. Zakaj v naših deželah ni taka? Zato, ker so naše kmetije zaostale, — zato, ker naši kmetje ne poznajo tistih delavnic, kjer se kmetiški fant mora ravno tako kmetovanja učiti kakor „šustarski“ ali „šlosarski“ fant svojega rokodelstva, — zato, ker naši kmetiški ljudje nobene prave vednosti nimajo od nature, s ktero imajo vsaki dan opraviti.

Al da je tako, temu se ne smémo čuditi, saj še ni veliko let preteklo, kar smo pri nas spregledali in spoznali, da podlaga srečne države je srečno kmetijstvo.

Ali ni pri nas še preveč tista kriva misel ukoreninjena, da kmetu ni treba nič vediti in da za kmeta je vsak dober, če tudi za noben drug stan ni, in če tudi od umnega gospodarstva nobenega zapopadka nima?

Star pregovor je: „kolikor manj človek vé, toliko več verjame.“ Kaj pa verujejo več del naši kmetje? Oni verujejo, da je vse prav in dobro, kar so delali njih stari očetje. Oni verujejo na srečne in nesrečne dneve, na prerokovanja pratike, na copernice in hudobne babe, — oni mislijo, da so pravi gospodarji, če so veliko polja z žitom obsejali, če tudi je polje polno pirnice, čeravno njih živina strada, čeravno jim gnojnica odteka, se jim gnoj suši in drugih reči več.

Ako vidimo vse to, nam mora pač očitno biti, da naši kmetje potrebujejo boljšega podučjenja. Kako bi se dalo to doseči, je bilo že večkrat razlagano, in nazadnje je povsod to obveljalo, da prva potreba so kmetijske učilnice.

Tudi jaz živo spoznam potrebo kmetijskih učilnic, vendar sem prepričan, da s kmetijskimi učilnicami ne bode nikoli vse storjeno. Treba je, in to je po mojih mislih prvo potrebno, da se naše šole po kmetih drugač osnujejo in sicer tako, da se kmečkim fantom že v tih šolah, saj po večjem, tisti nauki razlagajo, ktere bojo pozneje kot kmetijski gospodarji potrebovali. Slavni Chevalier je resnično besedo izgovoril ko je rekel: „Nauk v kmetijskih rečéh je pravi začetni nauk v ljudskih šolah.“ (Ko je govornik te besede izustil, mu je zadonelo od vseh strani velikega zbora: Pravo, to je, pravo!)

Vendar od šol ne mislim tu govoriti, šola naj le obdeluje mladega duha kmečkega fanta, — naj mladino le sposobno naredí za poznejše podučenje in za pozneje opravila njenega stanú.

Al kdor hoče biti kmetovavec kakor mora biti, mu šolsko podučenje ni še zadosti. Treba je, da se v življenji marsikaj naučí. Treba je namreč, da veliko skusi in si po skušnjah svoj um razbistri, da vé vselej spoznati, kaj je prav, kaj mu je v prid, kaj ne, — da bistroumno presodi in prevdari vsako reč, — k vsemu temu se dá v šoli podlaga položiti, naučiti pa še le v življenji.

Namen tega mojega govora ni tedaj, potrebo šolskega podučjenja dokazavati, ampak nekaj družega, in to je, opomniti kako dobro in potrebno bi bilo, da bi, kakor drugi mladi rokodelci, tudi kmetiški fantje za kake leta po svetu šli (vandrati) in v ptujih krajih se kmetijstva učili.

(Konec sledí.)

Nadloga manjpremožnega rokodelca in kmeta in potreba hranilničnih podružnic po deželi.

Iz Gradca smo v 315. listu dunajskega časnika „Wanderer“ brali dopis, kateri pod gori navedenim nadpisom mnogo resničnega zapopada, kar veljá ne le za Štajarsko temuč za več drugih dežel, in zato smo prestavili omenjeni spis tudi v naš list. Glasí se takole:

Kdor si ne zatisne očí in pogleda okoli sebe, kaj počnó rokodelci in mali kramarji, bo pač marsikaj vidil, čemur se bo čudil. Marsikdo si misli, Bog vé kaj si prisluži rokodellec (antverhar), da ima rokodelstvo še zmiraj zlato dno in da imajo ti ljudje vsega dosti. Če pa bolj natanko pozvedáš, kako gré temu ali unemu, kateri pridno dela in nič ne zapravlja, bodeš, ne sicer vselej, pa vendar pogostoma slišal, da ga stiskajo nadloge. In kdo je tega tolikrat kriv? kaj je ena največjih nesreč za rokodelce in tudi večkrat za male kramarje? — ta, da preveč na upanje delajo in na upanje prodajajo. Rokodelec mora tako rekoč „iz rok v usta“ živeti, to je, česar potrebuje, si mora nasproti prislužiti.

Sirovo blago, ki ga za svoje rokodelstvo potrebuje, si mora kupiti za gotov denar, ali da ga plača v 2 ali 3 mescih. Kar pa on potem prodá, mora večkrat na upanje prodati, in če dobro gré, prejme plačilo še le čez leto in dan. Ali je mogoče, da bi mu dobro šlo, če ima svoje premoženje v bukvah, — če mu ne nese nobenih činžev, — in če dnarja, kadar ga potrebuje, ne dobí na pósodo ali le proti visokemu činžu? In kaj hoče početi, če mu je dnarja treba? — dobiti ga mora, čeravno ga upnik dêre, da se Bogu smili?

To nas pripelje na vprašanje: „kako in kje naj bi rokodelec in kmet potrebnega dnarja dobila?“ Vprašanje to je sila važno; Bog daj, da bi se rešilo kmali in kakor je treba.

Za majhne posojila imamo v naši deželi le zastavnico (Pfandhaus) in hranilnico (Sparrkasse); ali pri obeh je težava. V zastavnico ne nese človek rad, kar ima še kaj boljšega domá; pa kaj ima malopremožni rokodelec, razun svoje hišice in borne oprave, tudi, da bi mogel zastaviti?

gospodarske, obertnijske in národske.

Izhajajo vsako sredo in saboto. Veljajo za celo leto po pošti 4 fl., sicer 3 fl.; za pol leta 2 fl. po pošti, sicer 1 fl. 30 kr.

V Ljubljani v saboto 25. julija 1857.

Kmet mora podučen biti.

Govor gosp. Fr. Eimuta, knez-Švarcenbergovega gospodarskega svetovavca v velikem zboru na Duuaji 16. maja.

(Konec.)

Postojmo nekoliko časa tukaj in premislimo to reč natanko.

Kako so se naše obertnije pričele? Vsakemu je znano, da se mora vsaki družnik po več let v ptujih deželah muditi, da se v svojem rokodelstvu do dobrega izuri. Tako je še dandanašnji navada v naših obertnijskih napravah. Se li ne pošiljajo od časa do časa delovodji in umniši rokodelci na ptuje, da se bistrijo v boljšem delu in da prenesejo vnanje skušnje v svojo domovino? Res, čudno je, da naš kmetovavec tega zapopasti neče, ker vendar reči ne more, da bi se kmetijstvo ravno na ti poti učiti ne dalo, kar gotovo več praktičnih naukov potrebuje, kakor marsiktera druga obertnija, in le prakтика je, ki kakega mojstra na višjo stopnjo pelje.

Kako majhne in enostranske so misli kmetiškega fanta, kateri ni iz svoje samotne vasi nikdar prišel!

Gola resnica je, kolikor manjši je kraj naših misel, toliko bolj se ga človek derži. Bolj ko se človek po svetu ozira, bolj ga mikajo ptuji kraji in ptuje šege; rad potova tje, kjer kaj novega vidi, naj sega v kmetijstvo ali obertnijo; ostane ondi, kjer se kaj važnega in koristnega naučiti dá; dela več let v ptujih krajih, preden se izbistren in izurjen v mnogih rokodelih v svojo domovino verne.

Dobro vém, da ni mogoče vsakemu kmetiškemu fantu po svetu hoditi, pa tudi mu potrebno ni; dovelj bi bilo, če bi le nekteri fantje iz enega kraja se v druge kraje, kjer je kmetijstvo na višji stopnji, odpravili, h katerim tudi take štejejo, kateri so že kmetijske šole zapustili. Stroški za enake popotnike bi se dali po štipendijah, srejskih ali pa okrajnih doneskih skupej spraviti; nekoliko bi si fant pa tudi sam z delom zaslužil, in gotovo je tudi sémtertje marsikter premožen kmetovavec, ki bi rad sam stroške za svojega sina plačeval, če bi le vedil, da bo njegov fant, kader izurjen iz ptujega domu pride, tudi raznih srejskih pravic deležen.

Zato je pa posebno potrebno, da se popred poskerbi, ktere pravice in srejske prednosti bodo mladi fantje vživali, kadar se v domovino nazaj povernejo.

Premislimo enkrat, ljubi moji prijatli, to prav natanko. Če bi, postavimo, bil mlad kmetiški fant več let v kaki ptuji deželi, kjer bi se veliko veliko koristnega izučil, od česar se mu domá še sanjalo ni, — kaj mislite, kako bo delal se v domačijo vernivši? Ali se bo po stari šegi pri kmetovanji vedel, ali bo gnojil, oral in sejal, kakor je svojega očeta od mladih nog delati vidil, ali bo po novem, česar se je na ptujem privadil, delati jel? Menim da!

Če bi se sčasoma kakošnih 100 kmetiških fantov, ki so se po ptujih krajih kmetijstva popolnoma in sicer od vseh strani izučili, v raznih naših krajih čversto poljodelstva poprijeli, ali ne bodo ravno ti kakor aposteljni boljšega kmetijskega obdelovanja od vsacega umnega domorodca spoštovani? Jih ne bo naš kmet, po njih novi šegi kmetijo obdelovati, rad posnemal? se ne bo prepričal, da se moremo kmetijstva učiti, če ga hočemo na višji stopnjo pripraviti, česar

pa ni dozdej verjel? In mu ne bo to prepričanje na glas priporočevalo: ljudske šole zboljševati in nove učilnice napravljati?

Pa, če si še tako prizadevamo kmetijstvo naše zboljšati, ga ne bo v enem hipu kviško spraviti. Nobeno delo ne leze tako počasi naprej, kakor ravno kmetijstvo. Še zmiram bo terdoglavec po svoji buči terdil: moj oče so tako gnojili, orali in sejali, in ni jim ga kruha manjkalo. Tudi meni ne kaže, da bi se nove šege pri kmetijstvu poprijel!

Setev in žetev pa niste otroka enega dné. Ako ne začnemo sejati, tudi želi ne bomo. Čas teče, in nič ne reče! Sosedje, na noge! vse poskusimo, in kar je najboljšega, tega se deržimo!

Če bodo ogerske in rusovske dežele, in knežii Moldava in Valahija, svoje kmetijstva bolj s pridom obdelovale, bodo s svojimi cenimi pridelki naše kmetijstva v malo letih močno zaterle. Naši kmetovavci bodo prisiljeni se z večim pridom kupčijskih rastlin in razne živinske klaje poprijeti, in se z živinorejo bolj pečati, in le tisti kmetovavec bo mogel izhajati, kateri vé svoje kmetijstvo po naj boljših vodilih obdelovati.

Ne obotavljajmo se tedaj v pravem izobraženji kmetijstva.

Tukaj moram pa naše kmetovavce na še enega važnejšega opravnika pri kmetijstvu opomniti, da bodo lože in popred svoj cilj dosegli, in to so grajšine. Na Avstrijskem je k sreči veliko grajšin, ki se s kmetijstvom kaj izverstno pečajo, in kjer je taci grajšin več, ondi se dajo tudi manjši kmetije v boljši stan spraviti.

Pa le taki grajšaki zamorejo majhnim kmetijam v izgled biti, da v obdelovanji polja napredujejo, kateri svoje kmetijstva sami obdelujejo. Ti so njih pravi učenci, ki jim v djanji kažejo, kako se mora ta in una reč obdelovati. Učijo jih, kako v drugih deželah polja obdelujejo in z živino ravnaajo, da jim uno več pridelka, ta pa več dobička v deželo privabi; ti jih po lastnih izgledih vadijo s kmetijstvi bolj koristno ravnati, ne pa uni, ki svoje polje in pristave v najem dajejo in od njih le činže poberaajo.

To je prava pot, po kateri se grajšak v prid domovine daruje, ker vsak po svoji moči za blagor svojih podložnih skerbí, da svoje kmetijstva in živinorejo na višji stopnjo povzdigujejo.

Če je res, kar minister gosp. Sully terdi, da ste kmetijstvo in živinoreja dvojne državne dojili, tako ju ne bodo, posebno za kmetijstvo uneti grajšaki nikakor zanemarovali, ampak oskerbovali z vsem kar najbolj morejo, da jim boste veči obresti dajale, na ktere še dandanašnji ne mislijo; zakaj, kdo zamore pomnoženje ondi zemeljskih pridelkov preseči, kjer so posestvo, gotovina, razumnost in delavnost zjedinjene? Gotovo, ondi bo kmetijstvo kviško izhajalo, in kmetu čedalje več dobičkov donašalo.

Do zdaj si pa vendar ne moremo zlatih hribov obetati, če pomislimo le overe, ki so našemu kmetijstvu na potu.

Debel je še led naših starih navad, toda že jame od juga topleji veter pihljati in počasi se bo močna dila raztalajala, ki boljemu kmetijstvu pot zapera. Poprimimo se kmetijstva z združenimi močmi, in kmali kmali bomo led starih

navad prebili in boljemu obdelovanju v kmetijstvu novo pot odperli.

Ko bo pa orel avstrijske države svoje mogočne perutnice čez vse avstrijske dežele razpel in v svojih krempljih umetne dela, proste obertnosti, zlatorumeno poljsko snopje, kupčijske pridelke, kakor zeleno palico vinorednikov deržal in varoval. Takrat bo naš svitli cesar srečno in hvaležno ljudstvo pred seboj imel, ki se bo iz vseh razredov zjedini, da bo novo osnovo kmetijstva pričelo in končalo.

K.

Od stanovanj.

(Dalje.)

Tudi svitloba je velike vrednosti za človeško življenje. Le pogledajte jetnike, ki so več let bili zaperti v tamnih kletih, kako so blede. Saj še rastlina ne more živeti brez svitlobe. Kalovi podzemelje v kleti so blede in rastejo proti oknu, kjer sije žarek solnčni, po katerem hrepené, in kateri jim da zdravo zeleno barvo, kakor daje svitloba tudi človeku rudeče lica.

Ne zapirajte otrok v tamne sobe, ne obsodite jih k počasni rasti, k vemu življenju; ne zatirajte vsakega dušnega in telesnega razvitja že v kalu, ampak dajajte jim svitlobe čistega zraka in pustite jih, veselo gibati se in skakati. Ne mislite, matere, da je tisti otrok priden, ki celi dan čepi tiho v kakem kotu in vam nikoli ne dela nadloge, k večjim, da vas serpo pogleda. Verjemite raji, da je bolan. Neposajen otrok je zdrav in mati naj ga bo vesela. Otrok mora rasti, tedaj se morajo vžite stvari bolj hitro spreminovati v telesne dele, kakor se ti porablja. Da se pa to doseže, mora otrok se gibati in skakati. Torej mu nikar ne branite veseliti se; saj mu je neobhodno potrebno.

Kteremu je znano, da so zrak, svitloba in gorkota potrebni v življenje, naj ne bo zadovoljin samo to vediti, ampak vednost naj se mu spremeni v djanje. Naj pomeče pred svojo hišo, potem naj pa podučuje sosede z besedo in djanjem. Naravoslovje uči vsacega, ki ima oči in ušesa, da je nenaravno biti pri miru brez pečanja za stvari, ki nas obdajajo, in da je tedaj zoper dolžnost, um, človeško čast in zoper čednost.

V trupu se preminjajo vedno stvari, kar mu deli moč; kdor jo rabi, se vadi jo rabiti in bo vedno močnejši. Ni je stvarice na svetu, ki bi se ne pečala za dogodbe svetnega gospodarstva. Ali hoče človek sam to delati? ali misli, da sme sam on brez kazni ravnati zoper večne naravne postave? Vsak naj skuša svoje stanovanje zboljšati; saj bo veliko najdel, kar čaka poprave; — samo železna srajca navade mora poprej proč!

Dr. K. Reclam pravi: „Ker stvarnik zavolj nekoliko stvari gotovo ne bo spremenil večnih naravnih postav, bi bilo pa naj umniše, da bi ozirali se ljudje s svojimi malimi nagnjenji malo na naravne postave.“

Ali ima Lichtenberg prav ali ne, ki pravi: „Veliko se govori od izobraženja in želi se več svitlobe. Moj Bog, kaj pomaga vsa svitloba, če pa ljudje nimajo oči, ali pa če jih imajo, jih pa nalaš zatisnejo!“

Ta mož je tudi rekel: „Stanujemo na germadah, ki imajo duri in oknja.“ Skorej sto let je preteklo, pa je še vedno ravno taka. Kaj nam hasni napredovanje v naravoslovskih vednostih, če jih ne vpeljemo djansko v vsakdanje življenje.

Okorni kmet ima večidel nečedno hišo. Pa je vendar to dobro na kmetih, da so ljudje skoraj celi dan pod milim nebom ali saj zunaj hiše v čistem zraku. Pogledajte jih pa tudi, kako so čversti in zdravi! kaka je pa pri delavcih! Ne boš ga kmalo vidil veselega obraza, ampak večidel upadle lica, česar ni vzrok le slab živež in slaba izreja, ampak največ nezdravo stanovanje.

Žarek solnčni, ki sije opoldne kake pol ure v izbico šivankarce, ki stanuje na dvorišu v majhni sobici, gotovo ji

ne more zadostiti, ampak le obuditi ji željo po boljsem; on tudi ne zljajša dela trudnim očem in ne more razveseliti revne, ki dela krasne obleke, ktere bodo nosile srečnejše hčere človeškega rodu na plesiših, ko ona si komaj zasluži pičli vsakdanji kruhek, akoravno tiči pri delu do poznega večera.

Pa vendar ji je una žena, ki stanuje pod njo, še za ta solnčni žarek nevošljiva, ker v nje izbico še ta ne seže!

Ali zamore biti ljudstvo, ki stanuje v taci berlogih, čversto in umno? Ne more je imeti nikakoršne terdne volje. Pri naj večji pridnosti in stradanju se vendar ne bo moglo rešiti revnišnic.

Poslušajmo dr. K. Reclama:

„Spomnil se bom vedno s trepetom, ko sim obiskal bil pred nekaj leti neke ledene zimske noči bolnika. Bila je majhna izbica, v katero me je peljala žena, ktere bolan otrok je potreboval pomoči. Pri slabem berlenji lampice so se blisketale stene od sreža; na pol razbita peč se je bolj kadila, kakor je grela. Sobica je imela le eno okno, in še to je imelo pol papirnatih šip, in je le malo branilo mrazu v sobo. Na eni strani pri steni je spal mož s trojimi otroci skerčen na slami, odet s postelnimi kosci in s cunjami starega plajša. Na drugi strani sobe je stala ena postelja. Med posteljo in med spavajočimi je stala miza, stol in skrinja, ki je nadomestovala počivalnico. Na njo se je vsedla žena z nekako ponosnostjo in mi veléla, se vvesti na sami stol, in jela mi je pripovedovati v lepem jeziku od začetka bolezni. Ti ljudje so imeli njega dni boljše čase, pa zdaj je bila ta luknja njih vse. Bolna, kakih 16 let stara deklica je imela škerlatnico (Scharlachfieber) in se mešala. Ko sem kožo nje rok pregledoval, mi ni bilo treba ji rokave zavihati, ker skoz njih luknje se je vidila rudeča koža, na kateri se je zavolj potu deržalo perje iz stergane odeje.“

In vendar je bila ta družina še toliko srečna, daje saj svojo sobico imela. Saj je veliko družin, ki še te nimajo. Kjer je veliko delavcov, kakor post. žebjarjev, stanuje skorej v vsacem kotu marsiktere sobe druga družina. Pomislimo, kako mora tū biti! kakošen mora biti zrak zavolj mnogoverstnega izpuhtenja otrok, jedil in nečednosti! Kaka nemogočnost varovati se nadležnih živalic! Kaka vedna priložnost kregati se? kako mora biti, če kdo izmed njih zboli — če je v berlogu nadloge še celo porodnica! Kako bi bilo mogoče v taci okoljšinah družinsko življenje! Kako bi se mógla ohraniti čednost pri tacem skupnem življenju!

Ali je čudo, da vsaka epidemija v teh berlogih strašno razsaja! (Kon. sl.)

Ljudsko šolstvo na Krajskem.

Spisal A. Praprotnik.

(Konec).

Ker so se tedaj pa v tako kratkem času berzno in neutrudljivo snovale, napravljale in množile nove šole, in se je tudi skerbno in natanko čulo, da so se obiskovale, se je v teh kratkih šestih letih tudi število učencov in učenk prav zelo in veselo pomnožilo. Število vsakdanjih učencov in učenk se je narastlo od 11,271 na 21,705, in število nedeljskih učencov in učenk se je pomnožilo od 8778 na 14,426. Zares čuda lepo število!

Temu veselemu napredovanju domačega šolstva so še zraven pripravnih in radodarnih srenj tudi posebno pripomogovali slavne c. k. okrajne gosposke, gospodje tehanti in drugi verli duhovni. Največ pa se ima Krajna s tem zahvaliti modremu in neutrudnemu prizadevanju svojih višjih šolskih nadzornikov, kateri ne skerbé le samo, da se šole zunajno množijo in boljšajo, temuč tudi skerbno čujejo, da se šole tudi znotrajno dobro in sedanjim časom primerno vedejo. Gleda se, da se v šoli ne dela, kakor včas, le s spominam, ampak tudi z glavo, s sercom in s čutili. Marsikteri termasti starokopitni učbi se je tako dolgo stopalo na